

Profiltisztítás eredményeként a *Fővárosi Neon Tanszerosztálya* minisztertanácsi döntésre átkerült az 1954-ben alapított *Kartográfiai Vállalathoz*, így lett 1959-től a vállalatnak glóbuszkészítő és térképkasírozó üzeme.

1964-től új földgömbösorozat indult. A nyugalomba vonult Turner István (1960-tól az ELTE Térképtudományi Tanszéke munkatársaként vett részt az egyetemen egyedi tematikus földgömbök szerkesztésében) a Kartográfiai Vállalat felkérésére megszervezte 13 cm-es, majd 25 cm átmérőjű politikai gömbök kiadásának munkáit. Mindkét glóbusz a nagyközönség számára készült, de csak néhány évig forgalmazták, azóta szinte nyomtalanul eltűntek. A következő évtizedekben az érdeklődők „ellátására”, kis számban, csak NDK-s kooperációban készültek vállalati földgömbök. Említésre csak az 1986-ban készült, saját tervezésű, 40 cm átmérőjű szétszedhető Föld-modell méltó, melyet a Nemzetközi Térképészeti Társulás 1989-ben innovációs elismerésben részesített.

A szépen illusztrált, angol nyelvű összefoglalóval ellátott dokumentumkötet százötven évet fog át, Nagy Károly 1840-es földgömbjétől a Kartográfiai Vállalat utolsó szétszedhető földgömbjéig. Szerepel benne a

Herpesviridae

A könyv szerkesztője, Ongrádi József negyven éve dolgozik a Semmelweis Egyetem különböző elméleti és klinikai oktatói egységeiben. Mindenütt személyesen foglalkozott az emberi herpeszvírusokkal, részben klinikai minták feldolgozásával, részben modellkísérletek végzésével. Ezeket a tapasztalatokat felhasználva, huszonkét nemzetközileg nagyra becsült külföldi szerző közreműködésével állította össze a könyv fejezeteit, amelyek a her-

térképtörténetek által ismert mind a százkét nyomtatott magyar glóbusz.

A kötet DVD-melléklete az ELTE Térképtudományi Tanszéke munkatársainak, Gede Mátyás és kollégái, Márton Mátyás, Nemes Zoltán, Ungvári Zsuzsanna munkáját dicséri. Nekik köszönhető, hogy a kiállításon megismert százkét magyar földgömb közül hetvenkettő nagyítható és körbeforgatható, virtuálisan kézbe vehető formában tárul elénk – lehetővé téve, hogy a Google Earth alkalmazásához kapcsolódva összevethessük a régi földrajzi térképeket a mai Föld képével. Például, hogy megtaláljuk a korabeli földrajzi nevek napjainkban használt megfelelőit. A DVD az egykori földrajzi feladatgyűjteményeket, a földgömbökkel kapcsolatos gyakorlatokat is kínálja az olvasóknak.

Ismereteim szerint ehhez hasonló kiadvány a térképírásban még sehol sem látott napvilágot. Meggyőződésem, hogy akik ezt a művet kézbe veszik, a DVD-mellékletet használják, különleges élményt kapnak... forrásértékű. (*Plihal Katalin: Nyomtatott magyar föld- és éggömbök 1840–1990 + DVD-ROM. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2016, 231 p.*)

Klinghammer István,
az MTA rendes tagja, professor emeritus

peszvírus-fertőzések legújabb vonatkozásait tárgyalják. Ma kilenc emberi herpeszvírus *species* ismeretes.

A herpeszvírusok nagyon bonyolult önszabályozó rendszerrel rendelkeznek, igen hatékonyan okoznak heveny fertőzéseket, élethossziglan lappanganak a szervezetben, a gazdaszervezetet érő belső vagy külső hatásokra egyes génjeik vagy az egész genom reaktiválódhat, melynek következtében nagyon eltérő biológiai hatások jöhetnek létre. Évmilliók során a gazdaszervezet és a herpeszvírusok

együtt, kölcsönhatás révén változtak. Ennek egyik következménye, hogy valamennyi herpeszvírus *species* számos módon képes elkerülni a gazdaszervezet védekező reakcióit, befolyásolják a szervezet valamennyi szabályozó rendszerét, daganatok kialakulásában lehet szerepük, sőt más vírusok szaporodását is befolyásolják. Így alakulhatott ki, hogy egy *species* több betegség létrehozásában oki vagy tártényező. A könyv első részének fejezetei ezen vonatkozásokat tárgyalják. A herpes simplex vírus (HSV)-1 *reaktíválódása* orvosi beavatkozásokkal járó immunszuppresszió talaján súlyos encefalitist okoz.

A népbetegségnek számító fogágygyulladásához a HSV-1 *perzisztálása* járul hozzá. Férfiak terméketlenségét a vírus timidin kináz génjének kifejeződése okozhatja. Ezen fejezetekben a diagnosztikai, kezelési eljárásokat is tárgyalják a szerzők. Az Epstein–Barr-vírus lappang az általa indukált daganatokban:

A városi levegő kreatívra tesz

A város az emberi társadalom sajátos létmódja, mely nem következik az evolúciós előzményekből. A gyűjtögető, halászó, vadászó hordalék örökös vándorlást jelentett, aminek véget vetett a letelepedettséghez kötött átállás a mezőgazdasági termelésre. Város csak ott és akkor jött létre, amikor az együtt élő emberek egy csoportja kilépett a közösségi keretből. A társulás közvetlen hálózata helyére közvetett kapcsolatok kerültek, melyek szerepek szerint különböztették meg és különítették el az embereket. Hosszú időnek kellett eltelnie, míg a városiak eredetileg törpe kisebbségből többség lett. Ma már Afrika és Ázsia kivételével az összes földrészen az emberek túlnyomó többsége városokban él, melyek között vannak nagyobbak és kisebbek. A nagy váro-

kémiai anyagokkal reaktiválódását létrehozva *onkolitikus* hatással új kezelési módot javasolnak a szerzők. A kötet következő része a HSV-1 immunrendszert kijátszó hatásainak részletes leírása, valamint ezzel összefüggésben javaslat új típusú oltóanyagok kidolgozására a több évtizedes sikertelen próbálkozások helyett. A könyv harmadik része a szarvasmarha-herpeszvírussal foglalkozik. Megfelelő állatmodell híján nehézkes a herpeszvírusok vizsgálata, de meglepő módon éppen ezzel a herpeszvírussal nyert adatok segíthetnek a patomechanizmus megértésében, ami hozzájárulhat további gyógyszer- és oltóanyag előállításához. (*Ongrádi József szerkesztő: Herpesviridae. Rijeka, Horvátország: InTech Kiadó, 2016, open access elektronikus elérhetőség: www.intechopen.com/books/herpesviridae • http://dx.doi.org/10.5772/61923*)

Kövesdi Valéria

Semmelweis Egyetem Orvosi Mikrobiológiai Intézet

sok egyre nőnek, de nem a kisebbek rovására. A városiasodás vesztesei a falvak.

Európában a városi népesség 60%-a kis- és közepes városokban él. Ezt a számot Fejérdy Tamás és Z. Karvalics László tanulmányában olvashatjuk. A tanulmány lelőhelye egy most megjelent kötet, melynek címe *Kisvárosok reneszánsza. A községi példa*. A kötetet a Kőszegen nemrég létesült Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete adta ki, Miszlivetz Ferenc szerkesztésében. Ebben az intézetben indult el egy kutatómunka, melynek célja a kreatív város modelljének kidolgozása. A modell alap gondolata, hogy kreativitás nélkül nincs fenntartható fejlődés. Innen logikusan adódik a következtetés, hogy ha nincs vagy fenntarthatatlan a fejlődés, annak a vége válság, majd csőd. A példa Kőszeg, de a könyv korántsem csak Kőszegről szól. A leírtakat

minden kis- és középváros lakói és döntéshozói hasznosíthatják Magyarországon. A várhatóan hamarost megjelenő angol nyelvű kiadás célcsoportja Európa összes kis- és középvárosa.

A kötet tanulmányai korántsem sugallják, hogy a kreativitás és a fenntartható fejlődés a kisvárosok privilégiuma lenne, de a tanulmányok elolvasásával kialakul bennünk a bizonyosság, hogy a kis- és középvárosok megkerülhetetlenek, ha célunk egy olyan társadalom kialakítása, mely a társadalmi és technológiai innováció, a kutatás-fejlesztés, a versenyképesség, a minőségi élet jegyében kívánja formálni tagjai mindennapjait.

A kötet Zilahy Gyula tanulmányával kezdődik. A szerző azt vizsgálja, hogy a kis- és középvárosi létmód méreteiből adódó gazdasági hátrányok milyen innovatív üzleti megoldások révén küzdhetők le. A kiinduló helyzet, hogy a Föld népessége nő, míg a megélhetéshez szükséges források csökkennek. Egy kis- és középváros történeti hagyományai, kulturális értékei, és lakóinak kapcsolati tőkéje révén kreatívan szembenézhet ezzel a helyzettel, rávezetve a város gazdasági aktorait üzleti modelljeik innovációjára. Az innováció lényege a városlakók közösségi erőforrásainak hasznosítása, amire a klasszikus gazdasági elképzeléseken alapuló üzleti modellek érzéketlenek. Zilahy az ipari ökológia, a mikroHITELEZÉS, a közösségi finanszírozás, az eszközök és javak adta lehetőségek megosztását hozza példaként. A változások csak akkor mehetnek végbe, ha a résztvevők érdekeivel megegyeznek. Ezek az érdekek nem feltétlenül érvényesülnek automatikusan, kell egy bizonyos idő, mire a résztvevőkben tudatosul, hogy a közös erőforrásokra építő innovatív gazdaságban senki sem vesztes, de mindenki nyertes.

Szabó Lajos kőszegi példákkal folytatja Zilahy gondolatmenetét, megmutatva, hogy

a szűken vett gazdálkodó szervezetek működése akkor vezet fenntartható növekedéshez, ha olyan feltételek közé kerülnek, melyek mellett a vállalaton túli nyereségekkel és veszteségekkel is számot kell vetniük. Kőszeg példája azt mutatja, hogy a város s benne a nevezetes Jurisics-vár felkészült a minőségi turizmus fogadására. A történelmi belvárost korhűen helyreállították és korszerűsítették, a Vár turisztikai fejlesztése befejeződött, a szabadidőpark elkészült, a Kőszegen keresztül vezető turistaút megnyílt. A kérdés csak az, hogy a lehetőség mikor válik valósággá?

Erre adja meg a választ Fejérdy Tamás és Z. Karvalics László tanulmánya, mely a skálafüggetlenség törvényének érvényesülését láttatja abban a tényben, hogy az európai népesség nagyobb része él városokban, s kisebb része él falvakban. Ez nem volt mindig így, de a tendencia, különösen Nyugat-Európában, feltartóztatatlantul ebbe az irányba mutatott, s mutat mind a mai napig. A nagyvárosoknak azonban éppen nagyságuk miatt fogyatékoságaik is vannak, melyekkel a kis- és középvárosokban az ott élőknek nem kell számolniuk. Ezzel szemben, mint a szerzők írják, a kis- és középvárosok sérülékenyek. A sérülékenység oka lehet a gazdasági marginalizáció, az elnéptelenedés, a környezet romlása. A sérülékenység leküzdése a kreativitáson múlik, melynek, mint az előző két tanulmányból tudjuk, a történeti és kulturális értékek, valamint a lakók társadalmi tőkéje a forrása. A fenntartható fejlődés záloga ezeken a településeken a természeti és társadalmi környezet védelme és kiaknázása a fejlődés érdekében. A fenntartható fejlődés a bizalom alapuló városi társadalom, a kooperativitás, személyesség, valamint a tiszta víz, a tiszta levegő, a ligetek, az erdők, a mezők adta lehetőségek kihasználásából következik.

Szemző Hanna és Tönkö Andrea fogalmazza meg a kötet alapkérdését, mely a következőképpen hangzik: *Mitől kreatív egy város?* A válasz kétsíkú. Egy város kreatív lehet, ha átáll az innovatív gazdasági modellre, de kreatív lehet akkor is, ha a megújulást a kultúrában keresi. Mindkét esetben a kulcsszó a *tudás*. A fenntartható fejlődést célul kitűző kreatív város működésének alapja a folyamatosan bővülő, naprakész, adatvezérelt tudás, mely a városi élet különböző területeinek működtetését, javítását, a mindenkor változó helyzethez való igazítását jelenti. Fontos szempont a lépték, mely a személytelen nagyvárosokhoz képest személyes, a falvak zárt perspektívájához képest perspektivikus. Európában számos kis- és középváros van, melyek a kreativitás és a fenntartható fejlődés jegyében való megújulás „legjobb gyakorlatként” tarthatók számon. Mindegyik esetben fontos szempont, melyet annak idején már Erdei Ferenc is kiemelt, hogy a város sosincs magában. Város és vidék egységet képez, ami megoldja a különben elnéptelenedésre ítélt apróbb települések problémáit is, hiszen ha ezek a kistérségek a város körül szövődő hálózat részeivé válnak, akkor a mai kommunikációs és infrastrukturális feltételek között népességmegtartó erejük megmarad. Szemző és Tönkö egyértelműen azon az állásponton van, hogy a közép- és kisvárosoknak népességet kell vonzaniuk. Akkor van esélyük a tudásalapú fejlődésre, ha a társadalmi és technológiai értéklánc valamennyi láncszemének létrehozásához értő szakembereket képes magához vonzani. Ezek az alkotó értelmiségiek, akik nélkülözhetetlenek a kutatás és fejlesztés, a tesztelés, a létrehozás, a forgalmazás, a marketing és az elérés feltételeinek megteremtésében. A szerzők Eindhoven, Szczezin, Reggio Emilia, Tartu, Zielona Góra, Guldborgsund

példáin mutatják be, hogy minden városnak magának kell megkeresnie a megújulás útjait, melyek egyszerre folytatják és szakítják a hagyományok szabta pályákat. A tudás, mely megágyaz a fejlődésnek, a helyzet felmérésén kell alapuljon, ezt kell kövesse a felemelkedés víziójának megfogalmazása, a hosszú távra szóló fejlesztési stratégia megalkotása, a felemelkedésben érdekelt cselekvők hálózatos együttműködési kereteinek megteremtése. Az említett városok mindegyike kiemelkedő fontosságot tulajdonított a kommunikációnak, melynek révén a város lát, és láttatja magát mind a való, mind a virtuális világban.

Kiss András kőszegi esettanulmánya azt bizonyítja, hogy a fenntartható fejlődéshez és a kreativitáshoz vezető úton az első lépés a város imázsának megteremtése, melyet az *online* és az *offline* eszközök tudatos, naprakész, szinergiára alapozott felhasználása biztosíthat. A város egészében termék, mely, ha közönséget, fogyasztókat akar magának, akkor kell legyen neve, márkája, presztízse, megkülönböztető jellege. Ernst Ildikó a kis- és középvárosok által felkínált turizmuslehetőségek előnyeit a *lassúságban* látja. A lassúság rímelt korábban Fejérdy és Z. Karvalics által kifejtett kultúra- és természetközelség gondolatára, mely azt sugallja, hogy Kőszeg és a többi hasonló méretű város a csendet, a nyugalmat, a tisztaságot, a frissességet tudja nyújtani. Végeredményben az egészségről van szó. Az egészség a mai előregedő Európában első számú érték, amire a Zilahy és Szabó által kifejtett új üzleti modellek bátran építhetők.

Lőrincz Katalin a kőszegi lakosokat kérdezte meg, aziránt érdeklődve, hogy „miért jó Kőszegen élni?” A válaszokból az derült ki, hogy a kőszegiek városukat „békés, biztonságos, barátságos, nyugodt, emberléptékű, természetközeli és tiszta levegőjű” helynek tartják,

ahol bőven vannak „történelmi értékek és emlékek, hagyományok, híres elődök, műemlék épületek”. Sokan megemlégték, hogy a városban eleven a bizalom, s áldásként említették a határ menti elhelyezkedést is (mely hosszú évtizedeken keresztül átokként nehezedett a városra.). A kutatás azt is felszínre hozta, hogy a város lakói egyben elégedettek lennek is, szeretnék egy gazdagabb, sikeresebb, elismertebb városban élni, s e cél érdekében tenni is hajlandók.

Gyurácz-Németh Petra a Kőszegre látogató turistákat kérdezte meg, felmérve a szálláshelyekkel, az éttermekkel, a presszókkal, borozókkal való elégedettséget. A pontszámok magas elégedettséget mutatnak, s nem is szórnak nagyon. Az ördög, mint általában, itt is a részletekben bújik meg. A turisták kifogásai a szolgáltatások körülményeivel és színvonalával kapcsolatosak, aminek javítása elsősorban nem is pénzkérdés.

A kötet igényesen megírt záró tanulmányát Bokányi Péter írta, aki Kőszeget a magyar történelem és kultúra kontextusában elhelyezve láthatóan a kultúracentrikus fejlesztési modellt tartja kívánatosnak. Kőszeg országosan ismert helye az egykori katonai alreáliskola, melynek épülete ma is áll. Ottlik Géza halhatatlan regénye elpusztíthatatlanná tette ezt az épületet, mely ma megújításra vár. Kristóf Ágota Kőszegen játszó regénye, a *Nagy Füzet* a II. világháború utolsó évében és az azt követő rettenetes években élhetlenné lett életet mutatja be. A regényből utóbb Szász János nagyszerű filmet is készített. Bokányi sorra vesz mindenkit, ismert és nem ismert szerzőt egyaránt, aki valaha is Kőszegen élt, alkotott egykoron. (Egyedül gr. Festetics Imrét hiányolhatjuk, aki ma is álló kőszegi palotájában élve Gregor Mendelt megelőzve írta le a genetika alapelveit.)

Bokányi külön érdeme, hogy felhívja a figyelmet a város multikulturális, multiethnikus örökségére. A határ a múltban egyszerre volt öröm és fájdalom forrása a kőszegieknél számára. A Habsburg Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása idején a határ összekötötte Magyarországot Nyugat-Európával. Ez volt az a határ, mely a Kr. u. 482 és 843 között létezett Frank Birodalom határa volt. Szűcs Jenő figyelt föl arra, hogy 1945 februárjában Jaltában Roosevelt, Churchill és Sztálin ennek a határnak a mentén különítették el a nyugati és a keleti befolyási övezeteket, anélkül természetesen, hogy egy pillantást is vetettek volna a 843-as térképre. Kőszeg a keleti befolyási övezet nyugati szélére került, kőhajításnyira az Irottkő csúcsától, ahonnan mind a nyugati, mind a keleti zóna látható. Ma már a két zóna egy, hiszen Ausztria éppen úgy tagja az Európai Uniónak, mint Magyarország. A Nádasdy, Batthyány, Almásy, Esterházy nevekkel fémjelzett történelmi utak ma már szabadon járhatók. A vasfüggöny ütötte seb azonban nem gyógyult be.

Kőszeg kincse a történelem és a kultúra. Ottlik regénye fejezet címéül választotta a Szent Páltól származó mondatot, mely a Jurisics tér egyik szép, ha nem a legszebb házának falán olvasható latinul. „Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei”. Magyar fordításban: „Nem azé, aki akarja, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.” A könyv, melyet elolvastunk, azt üzeni, hogy ez a mondat erőt ad, de önmagában kevés. A megmaradásért és a megújulásért tenni kell. (*Miszlivetz Ferenc szerk.: Kisvárosok reneszánsza. A kőszegi példa. Kőszeg: Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, 2016*)

Csepeli György
szociológus, egyetemi tanár,
ELTE, Társadalomtudományi Kar

CONTENTS

Society – Geography

Guest Editor: Zoltán Kovács

Zoltán Kovács: Introduction	258
József Benedek – György Kocziszky: Spatial Polarization and Convergence in the Visegrád Countries	261
Károly Kocsis – Zsombor Nemerényi: Geography and Cartography in the Service of Awareness of Homeland and Nation	273
Péter Csorba – Bálint Csatári: Landscape Geography and Landscape Identity	284
Ferenc Jankó: Mapping Climate Change Knowledge Controversies: Perspectives from Hungary	293
Zoltán Kovács: Cities and Challenges of Urbanisation in Hungary	302
Viktor Pál: Geography of Our Health - Areal Differences in the National Health Status ...	311

Study

Zsuzsanna Vajda: Long on Hair, Short on Brains?	322
Katalin Borbély – Miklós Kásler: Positron Emission Tomography in the 21 st Century	337
István Hárdi: Why Did Winston Churchill Paint?	343
Mihály Szívós: Transformations in the Scopes of Management of University Rectors (Presidents) in the Fifteen Years after Universities' Integration ...	348

Discussion

Valéria Csépe: Beyond the Glass Ceiling	359
---	-----

Introduction of the New Corresponding Members of the MTA

Elek Benkő	366
Péter Gáspár	368

Obituary

István Láng 1931–2016 (<i>Márton Jolánkai – Tamás Németh – György Várallyay</i>)	370
--	-----

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	374
------------------------------------	-----

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	377
--	-----